"Orientalist" u l-Ortografija tal-Għaqda

*Fix-xahar ta' Ottubru li ħareġ u f'ta' warajh fit-*Times of Malta *dehru xi artikoli taħt in-*nom de plume *ta'* Orientalist, *fejn il-kittieb fettillu jnaqqi xi ftit mill-karfa u żwiel li bih* deherlu *li baqgħet imħallta l-Ortografija Maltija, wara t-tgħarbila li saret minn żmien għal ieħor minn grammatiċi, Xrieki u Akkademji u fl-aħħar mill-"Għaqda". Aħna ma jidhrilniex li għandna għalfejn noqogħdu nwieġbu lill-*Orientalist *biex inwaqqgħu l-kritika li għamel fuq il-kitba ta' xi kliem miktubin fuq ir-reguli tal-"Għaqda", li, kif qal hu, xi waħda hija* void *u* meaningless. *Flokna kien wieġeb tajjeb u bil-għaqal wieħed mill-membri xjuħ tal-"Għaqda" fuq l-istess* Times of Malta *wara sejħa li kienet għamlet Miss Butcher, waħda mill-Membri Akkademiċi tal-"Għaqda" u l-lum magħrufa biżżejjed fostna għall-istudju u' x-xogħol tagħha fuq il-Malti u għall-ħeġġa kbira tagħha għall-Malti u għall-"Għaqda." Iżda billi naħsbu li xi membri tal-"Ghaqda" ma waqgħetx taħt għajnejhom il-korrispondenza ta' Miss Butcher u tas-Sur Cremona li wieġbu għall-artikoli ta'* Orientalist *fl-*interess *tal-"Għaqda", sa nġibu hawnhekk maqlubin fil-Malti l-ittri taż-żewġ membri. Fit-traduzzjoni ta' l-artikoli hemm xi bċejjeċ li l-Editur tat-*Times of Malta *deherlu li kellu jħallihom barra.*

(*Traduzzjoni*)

GRAMMATIKA MALTIJA

Tas-Sliema, 12 ta' Ottubru, 1940

Lill-Editur tat-"Times of Malta"

Sinjur,

Mhix biċċa tiegħi li nindaħal biex inwaqqa' dak li qal "Orientalist" b'mod li jista' jqarraq, fl-aħħar tliet ittri tiegħu; madankollu, jiena nittama li wieħed mill-grammatiċi tajbin ta' Malta jindaħal biex iwieġbu (għalkemm dana nħeba taħt *nom de plume*) u juri lil min ma jafx sewwa li l-Malti għandu jinkiteb skond il-prinċipji ta' studju u qies li ħadmet u mexxiet il quddiem il-"Għaqda tal-Kittieba tal-Malti" skond l-użu prattiku li jaqbel għal ilsien miktub b'ittri Latini.

Tiegħek, eċċ.

MAY BUTCHER.

L-ALFABET U L-ORTOGRAFIJA TAL-GĦAQDA

Twegiba lill-"Orientalist" minn A. Cremona.

Sinjur,

Dan l-aħħar ġew taħt għajnejja xi artikoli fit-"Times of Malta" taħt il-firma ta' *Orientalist*, dwar il-kitba ta' xi kliem illi fil-fehma tal-korrispondent tiegħek mhumiex miktubin skond l-etimoloġija tagħhom, u dwar is-sistema tal-*Għaqda tal-Kittieba tal-Malti*, illi, skond ma jrid igħid hu, mhix xjentifika biżżejjed bħala sisien ta' traskrizzjoni Maltija.

Mhix skond id-drawwa tiegħi ta' mġiba letterarja li mmieri l-pontijiet filoloġiċi ta' korrispondent li jaħbi ismu: mill-banda l-oħra, ma jidhirlix li ġurnal, li l-iktar li jittratta fuq ħwejjeġ soċjali u politiċi tal-pajjiż u ta' barra, huwa l-proprju organu għal lingwistika tar-reqqa li tista' taħkem iżjed milli jixraq fuq il-moħħ ta' nies li ma jifhmux u tmexxih ħażin; billi, iżda, fl-istampa ngħata daqshekk wisa'—u għalhekk, kif wieħed għandu jaħseb—xi ftit ta' l-importanza ukoll ta' barra mis-soltu (saħansitra iktarx b'inkejja ta' argumenti oħra ta' interess iżjed soċjali) sabiex tingħata għajnuna għal tixrid anonimu ta' fehmiet bix-xeħta li joħolqu firda bejn il-kittieba tal-Malti u jheddu s-sisien ta' sistema stabbilita, il-lum magħrufa u użata uffiċjalment fil-pubblikazzjonijiet u kotba ta' l-iskola (fosthom dawk ta' l-Università) ukoll minn għorrief barranin fix-xogħlijiet tagħhom fuq il-Malti, naħseb li ma jkunx barra minn loku jekk lili jingħata l-wisa', bħala membru xiħ tal-*Għaqda*, għalkemm taħt kondizzjonijiet mhux indaqs ta' identifikazzjoni, sabiex infisser bi prinċipji ġenerali il-fehmiet tiegħi kontra l-argumentazzjonijiet filoloġiċi li ħareġ bihom *Orientalist.*

Mingħajr ma noqgħod nidħol f'eżami tekniku, wieħed jista' juri, bħala prinċipju, illi mhix kwistjoni li wieħed jiffissa l-kitba ta' kelma Maltija billi din ixxebbaħha mal-bini etimoloġiku jew fonetiku ta'kelma li taqbel magħha fil-Għarbi Klassiku jew f'Ilsien ieħor Semitiku, ukoll jekk dana huwa Lhudi, iżda li wieħed iqis sewwa sa fejn din il-kitba tista' taddattaha għall-forma mbiddla li maż-żmien ħadet il-kelma Maltija. L-ortografija tal-*Għaqda* hija l-frott ta' sistema maħduma bir-reqqa li, ma' tul l-aħħar sittin sena ta' qawmien ta' letteratura maltija, ħarġet mill-aħjar żewġ sistemi ta' l-aħħar —dik tax-*Xirka Xemïa* (1882) u l-oħra tal-*Muftieħ tal-Kitba Maltija* ta' G. Vassallo (1901).— Din is-sistema nbniet bl-iktar mod prattiku fuq dawk il-prinċipji etimoloġiċi li setgħu jwieġbu għal-leħen ta' l-ittri ta' l-alfabet u li jaqblu ma'

l-*aċċentwazzjoni* partikulari tal-Malti li, f'ħafna ħwejjeġ, ma taqbelx ma' l-Għarbi Klassiku u ħafna wkoll ma' dik taddjaletti tiegħu u fosthom tgħodd ukoll dik ta' ilsna oħra Semitiċi mejtin li tagħhom wieħed ma jistax ikun jaf sewwa skond ix-xjenza l-leħen veru tal-konsonanti u l-aċċent toniku. Sistema bħal din tal-*Għaqda* lanqas ma jista' jkun li titlaqqa' sewwa sew ma' dik ta' Vassalli, li għalkemm waqqaf l-ewwel pedamenti sħaħ tar-reguli ta' l-ortografija tagħna, ma rnexxilux f'ħafna ħwejjeġ li jsawwar alfabet Malti xieraq u popolari li jaqbel għall-iskopijiet prattiċi ta' tagħlim; dan in-nuqqas jidher ċar saħansitra fl-alfabet li huwa kien biddel fit-tieni edizzjoni tal-Grammatika Maltija tiegħu (1827) fejn l-ittri raġa' qassamhom xort'oħra u qegħidhom skond l-ordni ta' l-alfabet Latin.

B'danakollu hija ħaġa ta' min jinnotaha li f'dan l-alfabet mibni bl-akbar reqqa fuq prinċipji xjentifiċi ma nsibu ebda għelm ta' *Alif*, għallinqas, skond it-tifsira li jrid isostni *Orientalist.*

Is-sistema fissa ta' traslitterazzjoni skolastika ta' lsien maħsuba biex tmexxi 'l quddiem il-*letteratura* ta' l-istess ilsien ma tistax titwaqqaf fuq alfabet li hu xjentifiku għallaħħar, li, saħansitra fost l-għorrief, jinqdew bih biss fi *studji xjentifiċi*, u mhux fil-*kitba letterarja* tal-Lsien. (Ara l-alfabet u traskrizzjoni xjentifika tat-Taljan fi-"Archivio Glottologico" ta' Ascoli).

Meta wieħed jiġi biex jistma l-ortografija tal-*Għaqda*, li tgħaqqad il-prinċipji partikulari tal-morfoloġija u fonetika Maltija, dak li jkun għandu jqis dawn il-ħwejjeġ illi *Orientalist*, milli jidher, ma qagħadx jikkalkula meta wasal għallkonklużjonijiet tiegħu :—

a) Illi l-Alfabet Malti li għandna l-lum, fuq dak li jrodd il-fond tat-terminoloġija semitika tal-Malti u l-leħnijiet radikali tiegħu, il-Għorrief ta' l-Istudji Orjentali ma jqisuhx bħala fdal qadim jew bħala alfabet li ħareġ mil-Lhudi, u bla dubju ta' xejn hija ħaġa sentimentali u kontra x-xjenza li tħawwad in-nisel tal-konsonanti ta' l-Alfabet Malti tal-lum ma' dik ta' Ilsna Semitiċi oħra u minn hekk tagħti x'jifhem illi l-leħen mitfi ta' xi konsonanti maltin gutturali u dentali enfatiċi għatta u ħeba b'mod hekk qawwi l-leħen Għarbi ewlieni tagħhom li jġagħlek taħseb illi n-natura ta' dawn l-ittri hija eqreb lejn il-Lhudi milli lejn il-Għarbi.

Jekk wieħed isemmi l-ittri ta' l-Alfabet Malti bl-isem u skond l-ordni tal-Lhudi, kontra x-xeħta ta' l-ittri tiegħu Romani, ma jkunx qiegħed jagħmel ħaġ'oħra ħlief imur kontra s-sistema tradizzjonali tat-tagħlim alfabetiku tagħna

u jislet il-moħħ tat-tifel li jkun qed jitgħallem minn drawwa ta' sisien ta' tagħlim li fostna ilha li rabbiet l-egħruq.

b) Illi l-Malti tilef diversi konsonanti li l-lum għad hemm xi fdal tagħhom f'xi egħruq ta' kliem Malti u li tista' tqabbilhom ma' dawk li hemm fil-Għarbi Klassiku, bħalma huma l-konsonanti tas-snien : *thsa*, *dżal* (frikativi), *tha*, *dhad* (alveolari plosivi); *thsa*, *ssad* (alveolari frikativi); *għ* u *ħ* ħorox (gutturali, frikativi), u l-*Alif* li fil-Malti nxorbot f'leħen ta' vokali u f'dak tal-vokali twila *a*, miksura xi mindaqqiet f'dik ta' *ie* (imâla).

....

d) L-influwenza ta' xi konsonanti fuq oħrajn, bħalma huma l-konsonanti rotob fuq il-qawwijin u bil-maqlub, fi kliem ta' għerq semitiku, illi mħabba fiha nsibu illi xi konsonanti biddlu l-leħen tagħhom f'dak ta' oħrajn li jixbhuhom u ma jaqblux ma' dawk fl-istess għerq fil-Għarbi; bicciet minn dawn il-konsonanti ħadu leħnijiet bħalma huma ta' *ċ* (l-Ingliża *ch*) u ta' *g* (ga) li xi wħud jistgħu jħalltuhom ma' l-istess ittri fil-Latin jew fil-Lhudi, l-ewwel waħda jeħduha li hija l-ittra *c* latina u t-tieni li hija l-ittra *gimel* tal-Lhudi.

Tixbih jew assimilazzjonijiet bħal dawn insibuhom ukoll fi kliem misluf minn ilsna Romanzi li bis-saħħa tiegħu l-Alfabet tagħna żied mal-leħnijiet partikulari tiegħu li ma jaqblux ma' dawk tal-Għarbi, leħnijiet li hu żball tqabbilhom ma' dawk tal-*pe*, *gimel* u *tsade* fil-Lhudi.

e) Iż-*ż* Maltija, li hija b'mod partikulari Għarbija, ma titbigħedx għal kollox mil-leħen tal-Lhudija *zajn*, leħen li xi mindaqqiet ivarja bejn dak tal-Għarbi *dhal* jew *dzal* u *zaj*, fil-waqt li *z* (*ts*) li twieġeb għal-Lhudija *tsade* tinsab biss fi kliem Malti li daħal mill-Isqalli-Taljan. L-ittri palatali *ċ* u *ġ* lanqas ma jinsabu fl-Alfabet Lhudi; l-ewwel waħda nsibuha fi kliem Malti ta' nisel Semitiku, b'tibdil jew assimilazzjoni minn għerq Għarbi, bħal f'*ċarrat*, *ċarċar* (*ċ* flok *x*); *ċaħad*, *wiċċ* (*ċ* flok *ġ*), it-tieni waħda fil-Malti għandha żewġ leħnijiet kemm xejn differenti, dak ta' *ġ* f'*ġellewż* (l-Ingliża *j* f'*jam*), u dik ta' *ġ* fi *ġdid* u l-Franċiża *j* f'*jeu* (*ġ* Għarbija-Surjana). Sew *ċ* kemm *ġ* jinsabu fi kliem ta' nisel Għarbi u nisel neo-latin.

L-ittra *għ* (għajn) li drajna ninqdew biha minn żmien ilu rabbiet egħruq hekk kbar fl-ortografija tagħna illi kieku dfinnieha kien ikun ta' ħsara għal tibdil ieħor li sata' jsir mill-*Għaqda* f'xi digrammi jew ittri li fl-Alfabet qadim tagħna kienu jidhru għal xi leħnijiet differenti. Biex dil-ħaġa tissewwa mill-aħjar, il-*Għaqda* issuġġeriet il-kitba u l-istampa tal-*għ* f'għaqda ta' żewġ ittri jew monogramm (Ara *Tagħrif*

tal-Kitba Maltija (1924) paġna iii), L-egħliem ' li jrid idaħħal *Orientalist*—li bih l-iktar li jinqdew l-Orjentalisti ta' l-Iskola l-Qadima—ma jaqbelx ma' l-ittri Romani u huwa ta' xkiel fil-kitba bl-idejn.

Fl-aħħarnett nistgħu nuru fil-qosor illi l-forma *Għawdex*, li, kif wieħed għandu jaħseb, hija mnissla mill-għerq Puniku *Gwl* (gawl) imsemmi f'iskrizzjoni Punika ta' Malta, għaddiet minn żmien għal ieħor minn dawn il-forom ta' kliem sakemm issawret fil-kelma *Għawdex*, li huma: *Gaulos*, *Gaudos* (Grieg), *Gaulus,Gaudisium* (Latin) u fl-aħħar *Għawdex* (Għarbija). Il-kelma *Għawdex* skond l-istorja u l-morfoloġija saret mażżmien forma kwadrilittera Għarbija, forma li fil-kitba Għarbija tidħol il-*waw* flok l-*u* kif f'kull sillaba b'dittong *au* fi kliem misluf minn ilsna oħra (ewropej), jiġifieri 'l-kisra tal-leħen minn organu vokaliku għal ieħor tieħu x-xeħta konsonantali ta' *aw* flok *au* (*Gairdner*). Wara kollox, ta' min jinnota l-*w* fil-għerq ewlieni ta' *Gwl*.

L-argument ta' *Orientalist* dwar l-ortografija ta' *min* flok *minn*, li tingħażel minn *min* skond l-ortografija Għarbija, ma jidhirx li hu msejjes fuq il-fonetika Maltija u fuq fatti grammatikali djalettali. Iż-żewġ kelmiet Maltin jingħażlu mill-ħoss ta' l-aċċent li jaħdem b'mod differenti fuq il-bini taż-żewġ kelmiet; il-pronom *min* jingħaraf mill-aċċent twil li għandu wrajh konsonanti *waħda* u l-proposizzjoni *minn* mill-aċċent maħtuf sħiħ, li għandu wrajh *żewġ* konsonanti (jew konsonanti mlissna għal darbtejn kif fit-*tixdid* Għarbi). Id-divrenzja fl-aċċent taqbel mad-divrenzja fit-tifsira. Jiġi għalhekk illi l-bini tal-kelma Maltija *minn* ma jaqbelx ma' dak tal-kelma fil-Għarbi, fejn il-vokali fiż-żewġ kelmiet *min* u *minn* huma maħtufa (ħlief fl-Eġittu u fis-Surija fejn il-pronom *min* jitlissen u jinkiteb b'vokali twila) għalkemm djalettalment, u meta miżjud mas-suffissi pronominali, il-*min* Għarbija tista' xi mindaqqiet taqbel mal-bini tal-kelma fil-Malti; infatti l-Għarbi juża t-*tixdid* tal-leħen, jew l-*n* mtennija, kif fil-Malti, f'*minni*, *minnek*, *minnu*. Qabbel ukoll l-Għarbi Tripolin *minn*.

Id-divrenzja għal dik li hi grammatika u tifsira bejn l-Għarbija *el* (l) u l-Maltija *għal* (li twieġeb għall-Ingliż *for*, *towards*, *over* u *against*) ma jidhirx li *Orientalist* stmaha biżżejjed fl-użu djalettali. Hija ħaġa ċara illi l-klejma Għarbija *el* tqabblet fil-Malti ma' *għal* (fl-Ingliż *for*); fil-waqt li l-partiċella *lil* (*l*), fil-Malti ma ninqdewx biha ħlief għad-dativ (fl-Ingliż *to*). Hekk l-eżempji: Il-muftieħ tajtu lis-sid (*I gave the key to the owner*) u, Dan il-ktieb għalik (*This book is for you*) u mhux *alik* jew *elik*, juru biċ-ċar id-divrenzja

taż-żewġ partiċelli (*lil* u *għal*), għalkemm bniedem Tripolin tisimgħu iktarx igħid: "immâla ħal ħwajiġ elli ġibthum lija ?" (*Are these clothes which you brought therefore for me?*). Iżda mhix ħaġa fil-bogħod illi f'xi frażijiet Għarbin tisma' l-kelma *għala* fejn il-Malti minn flokha jsamma' *lil*: "*Subbi għala sidek el-moja* (Għarbi)—Ferragħ l-ilma lil sidek (Malti) —*Pour out the water for your master.*

A. Cremona.

Lill-Editur tas-"Sunday Times of Malta"
Il Belt Valletta, 25 ta' Ottubru, 1940.

24, Amery Street, Tas-Sliema,
Is-27 ta' Ottubru, 1940.

Lill-Editur tat-"Times of Malta"
Sinjur,

L-artiklu għaqli minn awtorità bħalma hu s-Sur Cremona bi tweġiba lill-"Orientalist" li deher fis-"Sunday Times" ta' dal-għodu għandu jipperswadi lill-qarrejja tiegħek illi l-Alfabet Malti li ħolqot u mexxiet il-*Għaqda tal-Kittieba tal-Malti* huwa, bla dubju ta' xejn, tajjeb u prattiku. Hemm iżda pont importanti ħafna li mhux imsemmi f'dak l-artiklu u li tajjeb wieħed isemmi: jien irrid ngħid illi l-Alfabet tal-*Għaqda*, li ilu jimxi fil-kitba maltija minn sittax-il sena 'l hawn, il-Gvern għarfu bħala alfabet uffiċjali u beda jużah għalih mill-1 ta' Jannar, 1934,—kif jiena kont semmejt fid-Daħla tal-Grammatika tiegħi li kont għamilt għall-Ingliżi. Barra minn dan, l-Alfabet tal-*Għaqda* huwa użat f'kull test fl-iskejjel kollha, kif ukoll fl-Università ta' Malta fejn il-Lsien Malti issa għandu dak il-ġieh, għalkemm daqsxejn waħda tard, li jkollu Kattedra għat-tagħlim tiegħu.

Ta' min jitħassar l-imġiba ta' "Orientalist" illi flok ma fettex li jsaħħaħ u jirfed il-lsien tiegħu stess, deher li qiegħed jittanta jiżra' ż-żerriegħa ta' twegħir fost il-kittieba ta' l-istess ilsien; u din il-ħaġa hija iktar u iktar ta' min jitħassarha issa li l-Gvern ħabbar dan l-aħħar premju sabiex jagħmel il-qalb lill-fizzjali u nies ta' grad ieħor fir-riġmenti Ingliżi sabiex dawn jitgħallmu l-Malti. Dan il-privileġġ għandu wieħed jilqgħu bi pjaċir il-għaliex jgħolli l-ġieh tal-Lsien Malti billi jqiegħdu linja waħda ma' l-ilsna l-oħra kollha li bihom dawn l-Ingliżi jistgħu jsiru Interpreti ta' l-Armata.

Fil-ġurnal tiegħek ingħata diġà wisa' biżżejjed u bla qies għal diskussjoni illi kien iktar xieraq li tinkiteb u toħroġ fi ktejjeb; bdanakollu, fil-waqt li nitolbok tagħdirni

talli rġajt indħalt biex ninqeda bil-kolonni tal-ġurnal tiegħek, nittama li inti ssib wisa' biex tippublika l-ittra tiegħi kollha kemm hi.

May Butcher
Membru Akkademika tal-"Għaqda
tal-Kittieba tal-Malti".

L-ALFABET U L-ORTOGRAFIJA TAL-GĦAQDA

31 ta' Ottubru, 1940.

Lill-Editur tat-"Times of Malta",

Sinjur,

It-tweġiba ta' *Orientalist* għall-osservazzjonijiet tiegħi fuq in-noti ortografiċi tiegħu la tipperswadi u lanqas ma fiha ħwejjeġ li jsoddu l-kwistjoni. Wieħed għandu jammetti illi, kif jistqarr hu, l-abbozz ta' l-alfabet tiegħu fih l-ittri kollha tas-sistema tal-*Għaqda* barra minn għeliem li huwa żied għall-*Alif* u minn għeliem ieħor minflok il-*għ* qadima tagħna; iżda wieħed għandu jammetti wkoll illi l-argumenti ta' *Orientalist*, fl-introduzzjoni ta' dan l-abbozz ta' alfabet tiegħu, juru illi, għal dawk li huma ilħna ta' l-ittri, l-alfabet Malti għandu jinbena fuq dak tal-Lhudi, billi dan huwa l-ilsien li joqrob l-iżjed lejn il-Malti milli kull wieħed ieħor (fosthom, ma għandna x'ingħidu xejn, il-Għarbi), affermazzjoni li hija kontra l-prinċipji tax-xjenza sew għal dawk li huma ilħna semitiċi tal-għerq fiż-żewġ ilsna, kif ukoll għal dawk li huma ilħna oħra li jistgħu jinsabu wkoll fil-Lhudi bħal *g*, *p*, *z* (*ts*), li fil-Malti, iżda, mhumiex ħlief jew tibdil ta' ittri oħra ta' l-istess nisel fil-Għarbi jew leħnijiet barranin li daħlu fil-Malti mal-kliem ta' l-ilsna Romanzi.

Orientalist għandu bla dubju ta' xejn jifhem tajjeb illi kull membru tal-*Għaqda*, ikun min ikun, sew jekk is-Sur Y jew is-Sinjurina X, għandu jew għandha l-jedd kollu li tfisser il-fehmiet kontrarji tiegħu jew tagħha f'kull kwistjoni li tmiss is-sistema tal-*Għaqda*, iżjed u iżjed meta teoriji bħal dawk, li m'huma xejn flokhom, kontra sistema użat uffiċjalment jistgħu jaħkmu b'mod ħażin (u iktarx iqarrqu) il-moħħ ta' min ma jifhimx.

Mhix fid-drawwa tiegħi ta' tikketta letterarja li nissielet ma' korrispondent anonimu li joħroġ bi proposti ta' fehmiet filoloġiċi kontra sistema mwaqqfa għas-seħħ l-iktar meta dawn il-fehmiet jixxandru f'ġurnal li mhux qiegħed għal diskussjoni akkademika; b'danakollu, jiena deherli li jixraq fl-interessi tal-*Għaqda* li nfisser il-fehmiet tiegħi fuq xi

pontijiet li jistgħu jqarrqu fit-teorji ta' *Orientalist*, fehmiet li magħhom jaqblu wkoll membri oħra mill-kbar tal-*Għaqda*.

Ma hemmx għalfejn wieħed joqgħod jarġa' jmieri dak li żied igħid u jsostni *Orientalist*, ħwejjeġ li huma l-ewwelnett mibnijin fuq prinċipji teoriċi weħidhom u fuq ix-xebh ma' mudelli ta' kliem ta' ilsna oħra semitiċi li huma mbegħdin fil-wisa' mill-morfoloġija u fonetika partikulari tagħna. Jekk wieħed jibqa' jiddiskuti ma jasal għal ebda tmiem prattiku għal dawk li huma reguli illi s'issa twaqqfu filkitba Maltija wara t-tgħarbila kbira u tar-reqqa li saret fissistemi l-oħra ta' qabel mibnijin fuq l-ewwel prinċipji ta' Vassalli u miflijin mill-ġdid mill-*Għaqda* illi l-alfabet tagħha, il-lum użat uffiċjalment, huwa, tista' tgħid, l aqwa bidla li saret fis-sistema. Tista' madankollu, tkun tiswa jekk intenni lill-*Orientalist* dak li kont għidt bħala daħla għall-argumenti fl-aħħar artiklu tiegħi, jiġifieri "illi mhix kwistjoni li wieħed jiffissa l-kitba ta' kelma Maltija billi din ixebbaħha mal-bini etimoloġiku jew fonetiku ta' kelma li taqbel magħha fil-Għarbi Klassiku jew f'Ilsien ieħor Semitiku, ukoll jekk dana huwa Lhudi, iżda li wieħed iqis sewwa sa fejn din il-kitba tista' taddattaha għall-forma mbiddla li maż-żmien ħadet il-kelma Maltija". Jekk wieħed jibni fuq prinċipji fondamentali oħra l-bini ta' kull sistema ta' ortografija Maltija ikun qiegħed fuq pedamenti foloz.

Dwar iż-żewġ għeliem ġodda li jrid idaħħal *Orientalist* fl-Alfabet tagħna, naħseb li jien fissirt biżżejjed kif dawna ma jkunux jistgħu jiswewlna għall-iskopijiet prattiċi ta' tagħlim fl-iskejjel. Ħadd ma jista' jiċħad illi s-sinjal ' għal *għ* (għajn) mhux għeliem konvenzjonali *qadim* fl-Istudji Orjentali għalkemm għadu użat minn diversi orjentalisti, u li floku ma daħlux sinjali oħra wkoll fix-xogħlijiet ta' xi għorrief oħra. Hi xinhi l-importanza konvenzjonali fi traslitterazzjoni xjentifika għall-aħħar, hija ħaġa ċara illi sinjal bħal dak ma jistax ikun użat kif jixraq bla ma wieħed jagħmel ħsara lill-ħajja tas-sistema alfabetika tagħna u mażżmien dik tal-letteratura tagħna. Il-fehmiet tiegħi kontra lkitba ġdida ta' xi kliem ma hemmx għalfejn noqgħod narġa' nfissirhom. Il-pontijiet ġodda li qajjem *Orientalist* fit-tweġiba tiegħu bilkemm tista' tgħid li wieħed jista' jsostnihom għal dik li hi morfoloġija u fonetika.

Il-Għarbija *ila*—li kif fisser hu minnha ħarġet il-Maltija *al* li twieġeb għall-Ingliż *to* (direzzjon) jew għad-dativ, differenti minn *lil*—dlonk l-Arabisti fid-djaletti Għarbin iqabbluha ma' *li* (l) (Tripoli) u ma' *għala* jew *għal* (Eġittu u Tanġier). Il-partiċella karatteristika, madankollu, għad-

dativ (*to*) fil-Malti hija *lil*, *il*, *l*; il-partiċella *îla* iktarx inxorbot f'*il* meta din tfisser *lejn* quddiem xi nomi jew avverbi ta' postijiet: *'l hawn u 'l hinn*, eċċ., fil-waqt li *għal*, li tfisser *lejn*, *kontra* [(*ħabat għalih tlaqt għall-Indja*) u l-Ingliża *for* (*tlabt għalik*, *ġejt għalik*) ma ninqdewx biha biex infissru biss *kontrarjetà* jew *oppożizzjoni*, kif irid isostni *Orientalist*.

Ix-xeħta ta' *Orientalist* li jimxi biss fuq sistema ta' trasliterazzjoni orjentali ta' fuq il-kotba, illi xjentifikament lanqas ma jimxu fuqha l-Arabisti fit-trasliterazzjonijiet tagħhom, ġagħlitu jitwebbel biex idaħħal it-traskrizzjoni ġdida ta' *wu* flok *u* fil-kitba tal-konġunzjoni *wa*, illi fil-Malti u fil-Għarbi mitkellem il-grammatiċi (mingħajr ma jimxu fuq ebda regula fonetika ta' l-ilsna Arjani) bħala regula ġenerali jivvukalizzawha f'*u* meta taħbat f'sillaba miftuħa u f'*wi* (fil-Għarbi *wu* jew *we*) meta f'sillaba magħluqa (Vaccari): *Intom u hija kontu flimkien. Kont jien wil-ħaddied.* Fit-"Tagħrif" hemm nota li twissi illi fil-kitba tal-konġunzjoni *wa* wieħed jista' jimxi fuq l-aħħar eżempju flok dik li hi ortografija iżjed mexxejja ta' *u* fl-eżempju: *Kont jien u l-ħaddied.*

A. Cremona.